

Magánuniverzumok III. Remegő fények a keleti égen

Trenka Csaba Gábor: *Place Rimbaud vs. La Grande Image*

Absztrakt. A tanulmány Trenka Csaba Gábor *Place Rimbaud* és *La Grande Image* című alternatív történelmi regényeinek komparatív elemzését végzi el. A munka szövegcentrikus és interdiszciplináris fókuszú, az analízis pedig nagy hangsúlyt fektet a művek kontrafaktuális jellemzőire, műfaj- és médiumközi viszonyaira. A világépítés történelmi, politikai és szociális áthallásain túl vizsgálja a szövegek vallomásosságát, önreflexióit, intertextuális kapcsolásait és határátlépéseit, mindezt a lírai prózanyelv háttere előtt.

Gaabor azon gondolkodott, hogy micsoda zavaros, kiszámíthatatlan következményekkel járhatnak a legegyszerűbb, ártatlannak látszó döntések is. A nagy horderejű ügyekkel minden rendben van. Egyes történészek szerint ha Napóleon nem rendeli el a jobbágyfelszabadítást Oroszországban 1812-ben, az egész világtörténelem másképpen alakul. De itt nem erről van szó.

Trenka Csaba Gábor: *Place Rimbaud*

Ha a világ legfejlettebb civilizációjának vagy része, akkor az egész világért tartozol felelősséggel. Beleborzongott, olyan szép és ijesztő volt a gondolat.

Trenka Csaba Gábor: *La Grande Image*

Előhang

Sokan, sokféleképp jellemezték már a spekulatív fikciós irodalmat, jelen tanulmány szempontjából mégis az a tulajdonsága lesz a legmeghatározóbb, hogy a leggyorsabban képes reflektálni a mindennapjainkat érő változásokra.¹

---

1 A jellemvonást korunk egyik legnevesebb sci-fi írója, William Gibson ekként fogalmazza meg: „A science fiction valójában mindig arról a korról szól, melyben születik, noha az emberek többsége ezt nem veszi tudomásul.” Idézi: Neil EASTERBROOK, *Alternate presents: The Ambivalent Historicism of Pattern Recognition*, Science Fiction Studies, Volume 33, November 2006, 485. A fordítás SANTA Szilárd szerint.

Leszögezhető az is, hogy az egyes SF irányzatok, műfajspecifikumaikból adódóan érzékenyebben viszonyulnak az emlegetett hatások bizonyos fajtáihoz. A technológiai változásokra, illetve azok hosszú távú, potenciális veszélyeire például elsősorban a sci-fi művek reagálnak. Más a helyzet azonban a világunkban zajló politikai mozgásokkal, amelyekre jószerével az összes spekulatív fikciós irányzat odafigyel.² Ezen a fronton, legalább egy szempontból az alternatív történelem mégis sajátos helyzettel bír: nem csak egy világ aktuális társadalmi berendezkedése érdekli, de hathatósan tárgyalja az ahhoz elvezető utat is. Sőt, mivel a mi világunk és az allohistorikus univerzum keretei egy bizonyos történelmi pontig egybeestek, a felmerülő kérdések és párhuzamok még súlyosabbakként tűnnek fel, mint más műfajok esetében.

Trenka Csaba Gábor neve összefonódni látszik a magyar alternatív történelmi irodalommal, ugyanis olyan műveket jegyez, amelyek nem csak, hogy kiteljesítik a zsáner adta lehetőségeket és kereteket, hanem az esztétikai ideológia elvárásainak is megfelelően olyan nyelvi megoldásokkal operálnak, amelyek újabb érvekként könyvelhetők el a spekulatív fikciós és szépirodalom egymásba hajlása, átjárhatósága és a kettő alkotta közös részhalmoz léte mellett.³

Jelen dolgozat már csak ennek okán is Trenka Csaba Gábor két opusára, a *Place Rimbaud*⁴ és a *La Grande Image*⁵ című regényekre koncentrál, melyek bár azonos, a miénktől mégis markánsan eltérő univerzumba invitálják az olvasót. A művek a közös világ, a karakterek és a lineárisan egymásba fonódó narratíva révén duológiát, szerveződésük szerint pedig egy kis és egy nagy képet alkotnak. Az elemzés interdiszciplináris, összehasonlító és szövegcentrikus lesz, nagy hangsúlyt fektet a regények allohistorikus jellemzőire

2 Ezt igazolja a nemrégiben megjelent *Fantasztikus világok* című ismeretterjesztő munka, melynek hátlapszövege a következőképp indul: „Szuperhősök, varázslók, jedik – sok mindenben különböznek tőlünk. A világok, amelyeket benépesítenek, mégis hasonlóak Földünk társadalmához. E világok társadalmi és politikai kérdéseibe kalauzol el ez a könyv[.]” – TÓTH Csaba (szerk.), *Fantasztikus világok. Társadalmi és politikai kérdések a képzelet világában*, Budapest: Athenaeum, 2017.

3 Amint azt a szerzővel készített interjú elején Takács Gábor hibátlanul foglalja össze: „Szerелеm, erotika, zene, fények, benyomások, érzések – Trenka műveit olvasva az ember egy furcsa és félelmetesen ismeretlen, egyszersmind félelmetesen magával ragadó világban találja magát. Írásai misztikummal teliek, a szerző olykor-olykor nem áttall majdhogynem teljesen elrugaszkodni a valóságtól, hogy megmutassa, milyen is a világ valójában [...]. Szereplői mind sodródó figurák, akiket magával ragadott egy furcsa és különös jelenség: az élet.” Lásd: TAKÁCS Gábor (ACÉLPATKÁNY), *Interjú Trenka Csaba Gáborral*, Fiction Kult, 2009. = <http://fictionkult.hu/cikk.php?cikk.294>. Ebben az interjúban Trenka jószerével ugyanazt mondja a sci-firől/sf-ről, mint amit Gibsontól idéztünk.

4 TRENKA Csaba Gábor, *Place Rimbaud*, Budapest: Syllabux, 2013. A továbbiakban PL, az oldalszámokat a főszövegben, zárójelben adjuk meg. A regény keletkezésének körülményeiről részletesebben a szerző blogján olvashat az érdeklődő. Lásd: <http://trenkacsaba.wixsite.com/tcg-site/place-rimbaud>

5 TRENKA Csaba Gábor, *La Grande Image*, Budapest: Syllabux, 2017. A továbbiakban LGI, az oldalszámokat a főszövegben, zárójelben adjuk meg.

– elhelyezve őket az alternatív történelem típusaiban –, de a zsáner- és médiumközi kapcsolatokra is odafigyelünk. A történelmi, politikai és társadalmi áthallásokkal markánsan telített világépítés mellett az alkotások autoreferencialitásával, az iróniával kevert vallomásokkal, a naplószerűségként összegezzhetők médiumváltásokkal és határátlépésekkel, illetve más alkotásokhoz fűződő párhuzamokkal éppúgy foglalkozni fogunk, ahogy a lírai prózanyelvvel is. A dolgozat mindezen felül integrálni kívánja a recepció korábbi eredményeit.

Alternatív történelmi mintázat

Amennyiben Trenka univerzumának történelmi rendezőelvét kívánjuk meghatározni, Karen Hellekson négyfős modelljét szükséges segítségül hívunk. Noha a duológia narratívája ideológiai és vallási elemekkel telített, azok mégis csak a polifónia egyes szólamaiként vannak jelen, melyekre egy független horizontból nyílik rálátás. A világépítés tekintetében ilyenformán semmiképp nem beszélhetünk a sorsorientált *esztatologikus* mintázatról, ahogy az elrendezettséggel és céllal bíró történelmet prezentáló *teleologikus*ról sem. A legmarkánsabban a *genetikus*, ok-okozatiságon alapuló rendezőelv érvényesül, megtartkítva az *entrópikus* sajátosságaival, a következetességbe időnként belezavaró véletlenszerűséggel.⁶ Egy felettes pozícióból szemlélve utóbbi, a szerzői jelenlétre hivatkozva természetesen kikezdhető volna, ám ez csak egy olyan megközelítés felől vihető végig, ahol a szerzői instancia transzcendens magasságokba kerül. Mivel itt azonban egy meghaladott szemléletről van szó, mi sem szentelünk neki több figyelmet.

A rendezőelvet követően érdemes megvizsgálnunk a világot a kontrafaktumok klasszisai felől. Az ezek mentén elvégzett alábbi feltérképezés jószerével kulcsszavakba sűrítve tárja fel Trenka univerzumának lényegét.

A *Place Rimbaud* és a *La Grande Image* esetében *historikus* allohistorizmussal van dolgunk, egy olyan világgal, amely a mi univerzumunk történelmét írja át. Az „odaát” és az „ideát” múltja persze nagyban azonos, ám a történelem egy eseménye a duológia síkján másként alakult, mint nálunk. Ez a mozzanat az általunk ismert múlt egy szakaszát az ok-okozatiság mentén haladva markánsan átformálta, s a miénktől nagyban eltérő jelentéssel eredményezett.⁷ Mivel ez a világ azonban nem tartalmaz olyan varázslatos lényeket, mint a fantasy művek, a fizika szabályai ugyanazok, mint nálunk, és az univerzum

6 Vö. Karen HELLEKSON, *The Alternate History: Refiguring Historical Time*, Ohio – London: The Kent State University Press, 2001, különösen 2–3.

7 Az everetti sokvilág-elmélet értelmében az így létrejött univerzum párhuzamos valósága a mi világunknak, és ezek más-más variánsaik sokaságával együtt alkotják a mindenség minden lehetséges alternatíváját magába sűrítő multiverzumot. A párhuzamos univerzum egy olyan alternatív valóság, ami bár elkülönül a miénktől, de azzal egyidejűleg áll fenn. – Vö. WATTPAD, *Alternate/Parallel Universe* (szócikk) = <https://www.wattpad.com/11761888-sf-sub-genre-definitions-alternate-parallel>

minden eleme beilleszthető volna az általunk ismert világ rendjébe is, *realisztikus* – a todorovi terminológiával élve pusztán *különös*⁸ – *historikus* alternatív történelemmel van dolgunk.

Gavriel D. Rosenfeld három markáns megközelítési szempontot kínál a parahistorikus művekhez.⁹ Egyrészt arra kérdez rá, hogy a kontrafaktuális sikon lezajlott változások jobb vagy rosszabb történelmet/jelent eredményeztek-e, mint amilyen a miénk, másként fogalmazva: *disztópiáról* vagy *utópiáról* van-e szó. Mielőtt ezt megválaszolnánk, mélyrehatóbban kell megvizsgálunk Trenka univerzumát, a válasz ugyanis nem egyértelmű.

A két kötetben eltérő mélységgel bár, de módunk lesz betekinteni a különböző világpolitikai tényezők működésébe, és egyszerre találkozunk pozitív és negatív elmozdulásokkal. Tudatosítani kell azonban, hogy ezek megítélése akár befogadónként is változhat, az olvasó világnézetének tükrében. Többek között ilyen a jócskán előrehaladott európai integráció – ami által az alternatív Európa Szövetség a világpolitikai események egyik legfontosabb szereplőjévé válik –, hogy odaát az USA-ban a feketéké a főszerep – nemhiába nevezik Fekete Amerikának –, vagy hogy az orosz állam gazdaságát az egyre nagyobb befolyással bíró angolszász telepések tartják életben. Az pedig, hogy Horvát-Illíriát leszámítva – ami odaát ESZ-tag – a történelmi kiterjedéssel bíró Magyarország kimarad ebből az egységből, Kossuth működése révén pedig nem pusztán az Oszmán-Magyar Monarchia megalapozója, de az önként vállalt iszlámdemokrácia egyik bölcsője is lesz, a magyar olvasók számára talán a leginkább zavarba ejtő változások. Egyszerre vonultatják fel a jobb- és baloldal, vagy inkább a radikálisok és a centristák álmait és félelmeit is, az egyik ugyanis – Trenka univerzumának tanulságai szerint legalábbis úgy fest –, nincs a másik nélkül.

76

Ha azonban áttérünk Rosenfeld második kérdésére, és azt próbáljuk megválaszolni, hogy *miként is igazodik az alternatív világ a szerző korának illetve országának aktuális, mainstream történelem- és világszemléletéhez*, talán az előbbi dilemmája is eldőli. Az alternatív EU-tól való távolmaradás és a területi egység nagyarányú megőrzése első ránézésre tetszetős lehet a mindenkor nemzeti radikalizmus felől nézve, a korunkat jellemző, iszlámtól és iszlamizációtól való rettegés azonban démoni víziójára talál Trenka iszlám Magyarországnak képében. Azt viszont tudatosítani kell, hogy „odaát” ez önként vállalt politikai döntés, zavarba ejtő felelet az 1800-as évek derekán zajlott forradalmi hullámra, s egyszersmind módja és eredménye a Habsburgoktól való stabil önállósodásnak. Ez az iszlamizáció tehát nem rokona annak, amit Michel Houellebecq *Behódolása*¹⁰ tár elénk. Csak eredményét

8 Vö. Tzvetan TODOROV, *Bevezetés a fantasztikus irodalomba*, Budapest: Napvilág Kiadó, 2002, 31.

9 Vö. Gavriel D. ROSENFELD, *Miért a kérdés, hogy „mi lett volna, ha...?” Elmékedések az alternatív történetírás szerepéről*, ford. SZÉLPÁL Lívia, Aetas, 2007/1., 147–160.

10 Michel HOUELLEBECQ, *Behódolás*, Budapest: Magvető, 2016.

tekintve egyezik meg vele, lefolyásának körülményeit tekintve épphogy az ellentéte, így pedig nem a betelepülő idegen elem lesz érte a felelős. Az alternatív Magyarországon ehhez hozzájönnek még az elnyomott kisebbségek által elkövetett, mindennapinak számító terrorcselekmények – mindenekelőtt a Román Felszabadítási Hadsereg, az ADER működése, ami „odaát” az IRA hazai megfelelőjének tűnik –, s az Európa Szövetségtől való távolmaradás révén fellépő elszigeteltség és peremre szorulás. Mindezek feltételezhetően a nemzeti- és szélsőjobboldal horizontja felől nézve is túl nagy árnak tűnnek, még a történelmi államhatárok megmaradásáért cserébe is. A centrista és baloldali szemlélet számára pedig egyenesen rettenetesekek, igaz, a vallási vonatkozások felőlük nézve tárgyaltannak nevezhetők.

Összegzésként elmondható tehát, hogy a kulturális elhajlásai révén igazán sehová, sem kelethez, sem pedig nyugathoz nem tartozó trenkai Magyarország napjaink félelmeit tükrözi vissza, álljon a szemlélő bárhol a politika spektrumán. Ezen fenyegetések jelenléte olyan erős, hogy a túlfűtött nemzeti illúziók lángjait is kiojtják, s markánsan hangsúlyozzák a 21. századi nemzeti bezárkózás veszélyeit. Magyar szempontból tehát az alternatív világ immár bátran nevezhető *disztópikusnak*¹¹, ami sajátosan tükrözi vissza a jelenünk félelmeit, mindezt egy olyan történelmi mozzanat, a Habsburgoktól való függetlenedés folyamányaként tüntetve fel, amire a '48–49-es szabadságharc hősiessége révén nagyarányú nosztalgia és pátosz rakódott rá az elmúlt százötven évben.

Rosenfeld harmadszor azt feltételezi, hogy az egyes nemzetek szerzői olyan történelmi töréspontot választanak, amely kardinális szereppel bír az adott nép történetében. A fent leírtakból első ránézésre úgy tűnhet, hogy a *Place Rimbaud* és a *La Grande Image* világának nexus pontja Kossuth Lajos döntése, minek eredménye az Oszmán-Magyar Monarchia létrejötte s Magyarország iszlamizációja volna – a kormányzó úr meg is kapta érte a grófi rangot. Ez azonban legfeljebb akkor állná meg a helyét, ha pusztán hazai szempontból szemrevételeznénk az alternatív világot. A tényleges múlthasadást a tanulmányunk nyitányán olvasható első idézet leplezi le, a *Place Rimbaud* 114–115. oldalairól, mely szerint az Orosz Birodalom területére behatoló Bonaparte Napóleon egyik első rendelkezése volt a jobbágyfelszabadítás. A regény nem mondja ki, de már csak az idézett szakaszból is erősen következik, hogy ez a döntés lehetett az oroszországi hadjárat sikerének kulcsa, ami a Francia Császárság megszilárdulásához és hegemoniájához, majd az abból születő, nemzeti egyenjogúságon alapuló Európa Szövetség létrejöt-

11 Fontos megjegyezni, hogy a disztópia fogalma alatt kontrafaktumok esetében nem mindig egy posztapokaliptikus vagy totális technikai illetve ideológiai elnyomáson alapuló rendszer értendő, hanem pusztán a miénkhez képest negatívabb alternatív történelem és jelen. Ebből adódóan Barcsi Tamás megközelítései esetünkben nem hasznosíthatók. Vö. BARCSI Tamás, *Spekulációk a szabadságról – Negatív utópiák* = KESERŰ József – H. NAGY Péter (szerk.), *Kontrafaktumok. Spekulatív fikció és irodalom*, Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kara, 2011, 49–75.

téhez vezetett. Trenka tehát egy olyan mülthasadást választ, ami elsősorban nem a hazai történelem, de a világtörténelem szempontjából jelentős, ám olyanmennyire, hogy áttételesen idehaza is radikális változásokat eredményezett. Szerzőnk innen nézve nem a hazai történelmi nosztalgia kiteljesítésére használja az alternatív történelemben rejlő lehetőségeket, hanem korrektül, a maga súlyának megfelelően – sőt, kicsit talán még így is megemelve jelentőségét – szerepelteti hazáját abban a nagy-nagy szövevényben, amit alternatív világtörténelemnek nevezhetünk.

Rosenfeld megközelítéseit elsősorban a nemzeti horizont határozza meg, s a fentiekben mi is eszerint jártunk el. Jelezzük azonban, hogy más nemzetek könnyen lehet, a maguk kiteljesedését – másként *utópiáját* – vélnék felfedezni Trenka műveiben. Sarkítással bár, de ilyenek lehetnének a franciák, míg mondjuk a románok horizontja felől akár egy teljes elnyomáson alapuló *disztópikus* narratíváról is beszélhetünk. Mindez jól jelzi, hogy nem csak a történelmi emlékezet lehet más az egyes nemzetek esetében, de az allohistoriákból kiolvasható tanulság is.

78 A mülthasadás, tehát az oroszországi jobbágyfelszabadítás jelentőségét vizsgálva kijelenthetjük, hogy *divergáló pontról*¹² van szó, egy olyan történelmi eseményről, ami első ránézésre kisebb jelentőséggel bír a nagy változásokat hozó történések láncolatában. Hiszen ha a múltat, konkrétan Napóleon működését kutatjuk „ideát”, az oroszországi hadjárat esetében ritkán beszélünk a császár orosz népet érintő ténykedéséről. A felszabadítás persze elindított egy olyan dominóeffektust, minek végeredménye Bonaparte győzelme lett, ami pedig teljesen átformálta az univerzum sorsának alakulását – ez a siker már *neuralgikus pontnak*¹³ nevezhető. A kettő egymásra épülő viszonya jól jelzi, hogy a *divergáló* és a *neuralgikus pontok* csak egymás viszonylatában nyerik el jelentőségüket.

A mülthasadás, jellegét tekintve egyértelműen *politikai*, ami társadalmi és hadászati következményeket is magával hozott.

Trenka Csaba Gábor regényei bár ugyanazt az univerzumot tárják elénk, *erősség* szerint mégsem tartoznak egyazon kategóriába. A *La Grande Image* felől nézve a *Place Rimbaud* inkább csak ízelítőnek hat, előbbi ugyanis sokkal nagyobb arányban és kifejtettebben dolgozik azokkal a múltbéli elemekkel – események, személyek, politikai viszonyok, stb. –, amelyek „ideát” is komoly szereppel bírtak. Ezek tulajdonképpen újrendezése alkotja meg a miénktől eltérő, azt sokhelyütt mégis idéző világmintázatot. A *Place Rimabud* elsősorban a karakterek megrajzolásában, vívódásaik színrevitelében jeleskedik. Elmondható tehát, hogy amíg a *La Grande Image keményvonalas* – másként *hard* – alternatív történelmi műnek számít, hozzá képest a *Place Rimbaud kerettelenebb*, azaz *soft* allohistoria. Utóbbinál az alternatív történe-

12 Gavriel D. ROSENFELD, *Miért a kérdés, hogy „mi lett volna, ha?”*, 151.

13 H. NAGY Péter, *Imaginárium IX. SF: A képzelet mesterei*, Opus, 2009/2., 26.

lem és a világpolitika inkább csak lebegtetett, kontúrjaiban megrajzolt háttér, ahol a hősök kalandjaié és románcaié a főszerep.¹⁴

Karakterhorizont tekintetében ugyancsak különbséget lehet felfedezni. Amíg a korábbi kötet hősei közt egy olyat sem találunk, aki nagy hatással bírna a világpolitika eseményeire, addig a *La Grande Image*-ban már nyüzsögnek a múltat – s a jelent még inkább – befolyásoló szereplők. A *Place Rimbaud* elsősorban egy nőcsábász újságírót (a főhős Askoni Gaabort), egy kórházi berendezéseket javító szerelőt (az egyszerű lelkű Rókusi Zordont) és egy gazdaságpolitikai elemzőt (a regény során ideállá előlépő Lajtai Orsolyát) szerepeltet. A folytatásában azonban már az Európa Szövetség elnökei – a regény által is nevenségesnek tételezett francia hagyomány szerint „Napkirályai” –, valamint az egyesült arab világ, az Arab Konferencia nagyszultánja s annak utódja is markáns szerepet kapnak. Ennek értelmében a *Place Rimbaud népi – elszenvető –*, a *La Grande Image* pedig *arisztokratikus – alakító –* uchróniának számít, igaz, utóbbi megörökli a *népi* vonalat szolgáló szereplőket is.

Kijelenthető továbbá, hogy mindkét regény az alternatív idővonal *jelene*-re, a mi idősikunkhoz igen közel eső időszakra fókuszál, az átformált múlt pedig csak hivatkozási alapként marad meg.

Mindent összevetve Trenka Csaba Gábor mindkét alkotását a *genetikus* és *entrópiikus* rendezőelv szervezi. *Különös historikus* alternatív történelmekről van szó, melyek inkább *disztópikusak*, s egy magyar viszonylatból nem elsőrendű fontosságú múlthasadásból, Napóleon oroszországi jobbágyfelszabadításából, majd európai diadalából bomlanak ki, mely jellegét tekintve *politikai* töréspontként értékelhető. Amíg a *Place Rimbaud* erőssége szerint *soft*, karakterhorizontjára nézvést pedig *népi* allohistoria, addig a *La Grande Image* *hard* és inkább *arisztokratikus* típusú. A duológia darabjai egyaránt a miénkhez közel eső *jelenbe* helyezik cselekményüket.

Világépítés mint tükör, avagy áthallások „ideátról” „odaátra”, és persze vissza is

Már többször hivatkozott tanulmányában Gavriel D. Rosenfeld arra a megállapításra jut, hogy minden nemzet történetében megvannak azok a legmarkánsabb események, amelyekből az adott néphez köthető alternatív történelmi szerzők java táplálkozik. Kutatásainak eredményeként az Egyesült Államok esetében ő a függetlenségi háborút, a polgárháborút és a második világháborút állítja dobogóra.¹⁵ Párizs utcáit járva azonban, ha a szembejövőknek találmomra tennénk fel a „mi lett volna, ha...?” kezdetű kérdést, Napóleon diadalmenetének továbbgondolása kétségkívül élvonalbeli – ha nem rögtön első –

14 A művön főként ezt kéri számon annak egy névtelen kritikusa is. Lásd: *Ántigravitációs 'ajtomű*, Egy bibliofita táplálékai, 2013. = <http://konyvekplusz.blogspot.sk/2013/09/antigravitacios-ajtomu.html>. A *La Grande Image* folytatásként jól láthatóan ennek a hiátusnak a pótlására is törekedett.

15 Vö. Gavriel D. ROSENFELD, *Miért a kérdés, hogy „mi lett volna, ha?”*, 160.

lenne a listán. Nemhiába született ebben a témában az egyik legkorábbi kontrafaktuális mű¹⁶, a világon valaha írt összes allohistorikus alkotást összegyűjteni kívánó Uchronia internetes adatbázisa sem véletlenül jegyez nyolcvan idevágó alkotást¹⁷, a nemrégiben elhunyt Gáspár András *Ezüst félhold blues* című regénye sem esetlegesen oldja fel épp a korzikai komplexusait, hogy ezáltal megelégedjen a konzuli tiszttel¹⁸, s nem véletlenül íródott ebben a témában az Andrew Roberts által szerkesztett *Mi lett volna, ha...?* című kötet egyik legsikerültebb tanulmánya is.¹⁹ Utóbbiban a történész Adam Zamoyski észrevétlenül csúsztatja egybe valóság és fikció határait – előbbi esetében éppolyan precízen dolgozik a számokkal, ahogy az utóbbinál –, s így végig megőrzi az (ál)történelmi események *hitelességét*. Szerinte az oroszországi hadjárat sikeréhez elegendő lett volna a Grande Armée egyetlen jól időzített visszavonulása. A szöveg Napóleontól vett valós és fiktív idézetekkel operál, újrendezi Európa határait, de egyszersemind egyenlőséget is teremt a nemzetek között, elosztatva ezáltal a nacionalizmus kultuszát, és egyúttal megteremti az egyesülő kontinens alapjait. Zamoyski így „idézi” a korzikaitól: „Egységes európai jogrendre van szükség, összeurópai szintű fellebbviteli bíróságra, közös, európai fizetőeszközre, egységes súly- és mértékegységekre, valamint összeurópai hatályú törvényekre» – mondta [Napoleon] a rendőrfőnökének, Joseph Fouchénak. – »Egyetlen egységes nemzetté kell összegyűmnom Európa népeit, Párizst pedig a világ fővárosává fogom tenni»²⁰.

80 Trenka világának jószerével ugyanazok az előzményei, amelyeket a történész Zamoyski is kifejtett. Napoleon kora a nemzeti öntudat ébredésének és szárnyra kelésének az időszaka, s joggal merül fel annak gondolata, hogy ha ő meghaladta volna ezt a szemléletet, akkor talán Európát is elkerülte volna a nemzeti vetélkedés időszaka, s az egységesülés is korábban és sokkal dinamikusabban indulhatott volna meg. A *Place Rimbaud* és a *La Grande Image* univerzumában Bonaparte sikeresen egyesíti a kontinens államait, igaz, fia, II. Napoleon – közismertebb nevén a Sasfiók²¹, aki a világhódító Habsburg-Lotaringiai Mária Lujzától született egyetlen törvényes fia volt – rögtön utána be is dönti az államkasszákat, megépítve Új-Versailles üvegpalotáját és az apja mauzóleumát, a párizsi Nagy Piramist (sic!), a Champs-Élysées egyik végén. A

16 Louis GEOFFROY, *Napoléon et la conquête du monde: 1812 à 1832*, Párizs: H.-L. Delloye, 1836. Online elérhető: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k55580929.r=Geoffroy-Ch%C3%A2teau.langES>

17 UCHRONIA, *Napoleon* (kulcsszó) = <http://uchronia.net/bib.cgi/search.html?id=napoleon>

18 GÁSPÁR András, *Ezüst félhold blues*, Budapest: Tuan, 2007, különösen 297.

19 Adam ZAMOYSKI, *...Napoleon győz Oroszországban?* = Andrew ROBERTS (szerk.), *Mi lett volna, ha...? [fejezetek a meg nem történt világtörténelemből]*, Budapest: Corvina, 2006, 79–90.

20 *Uo.* 87.

21 II. Napoleon kapcsán részletesebben lásd: TARJÁN M. Tamás, *1832. július 22. | A „Sasfiók” halála*, Rubicon online = http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1832_julius_22_a_sasfiok_halala/

forradalmi népgyűlés bírósága ezzel le is váltja a szertelen utódot, és Francia Európa helyett létrehívja az Európa Szövetséget²², az Európai Unió megfelelőjét „odaát”, ami azonban föderációs alapon szerveződik, egy központi, tartományok fölötti vezetéssel. Utóbbi a klasszikus demokratikus hatalommegosztáson alapul²³, elkülönül ugyanis a független bíróság, a törvényhozó hatalommal bíró, kétkamarás parlament és a végrehajtó hatalmat gyakorló kormány, melyet a Napkirály titulussal felruházott államfő irányít. Az egyes testületekbe az államokat felváltott szövetségi tartományok delegáltjai kerülnek. Ilyen régiók például Horvát-Illíria, Bohémia, Württemberg, Lotharingia, Lombardia, Venezia stb. Az Európa Szövetség kiterjedését tekintve kisebb, mint az általunk ismert Európai Unió, ám amíg az utóbbi jelen sorok írásakor – a briteket már nem számolva – huszonhét tagállamból áll, addig az ESZ negyvenkilenc tartományból. A föderációt alkotó kisebb egységek területi viszonyai alapján látni kell tehát, hogy azok legalább annyira szerveződnek a történelmi hagyomány szerint, mint nyelvi/nemzeti alapon. Ebből rögtön adódik egy igen jelentős áthallás, még ha a mi világunkban alapvetően a trenkai modell ellentétét tapasztaljuk is. Az „ideát” vissza-visszatérő skót függetlenedés kérdése, valamint a hétmillió Katalóniáié – mely csak az aktuálisan fölérendelt államból, és nem az Európai Unióból kíván kilépni, hasonlóan a skótokhoz –, a föderációs berendezkedés és a nacionalizmus hiánya miatt „odaát” nem számítana problémának. A következő idézet sokat elárul az ESZ gondolkodásáról e téren:

Margaret Schlezing [...] [a] mennyezet alatt körbefutó frízt nézegette, a negyvenkilenc tartomány címereit, és alattuk a szövetséget alkotó nemzetek zászlóit. Utóbbiak között bőven hagytak helyet azoknak a kisebbségeknek, akik majd ezután jönnek rá, hogy ők is egy nemzet. Utoljára a norvégiai vikingek jelentkeztek... gondolta az Öreg Hölgy, és most már határozottan unatkozni kezdett. (LGI: 272)

Ez a felfogásmód persze csak egy olyan állam esetében nyerhet teret, ahol egy-egy újabb nemzet kikiáltása és etnikai terület kijelölése nem jelent többet megye vagy járáshatárok átrajzolásánál. De bárhogy is, a trenkai forgatókönyv kétségkívül könnyed megoldást kínál egy olyan kérdésre, ami „ideát” politikai és fizikai erőfitogtatásokra és sokszor elnyomásra is okot ad. Pedig csak néhány görcsös beidegződés elengedése, a közös cél előtérbe állítása, és egy nagyobb kép, ha úgy tetszik a „La Grande Image” meglátása volna szükséges hozzá, hogy ezek a problémák megoldódjanak. Az ilyesmit célul kitűzőknek persze, Margaret Schlezinggel ellentétben „ideát” nem sok idejük maradna unatkozni.

22 Az állam legfontosabb ünnepe innentől kezdve július 14-e, a Szövetség Napja, amely ráépül a francia forradalom kitörésének mindenkori ünnepére.

23 A demokrácia alapját jelentő hatalommegosztásról részletesebben lásd: CSERVÁK Csaba, *A hatalommegosztás elmélete és gyakorlati megvalósulása*, Jogelméleti Szemle, 2002/1. = <http://jesz.ajk.elte.hu/cservak9.html>

A fentiekén túl Trenka Csaba Gábor mindazonáltal kritikát is gyakorol, elég csak az ESZ-t olyannyira jellemző, túlcsondult bürokratikus működésre gondolnunk, a személyeskedő politikai játszmákra, vagy arra a kiváró taktikázásra, ami az egyes demokráciák választási időszakát jellemzi, esetleg a kvázi izolacionista felfogás napjainkban egyre erősödő felhangjaira, miszerint a mások gondja nem a mi gondunk. Ahogy azonban a regény karakterei fogalmazzák meg, egy világhatalmi tényezőnek – s különösen az elsőnek az ilyenek sorában – mások irányába is felelőssége van; ezt összegzi a tanulmányunk elejére emelt második idézet. A keleti vizsály apropóján említett menekültválság problémaköre pedig egy újabb áthallást körvonalaz.

A napóleoni eredőkkel bíró francia befolyás „odaát” nagyban érzékelteti a hatását. Az angol helyett a francia tekinthető világnyelvnek – hőseink is ezen kommunikálnak, a mi mindennapjainkat kitöltő angol technikai kifejezések náluk francia megfelelőikkel bírnak. Ezen a téren elég csak a MondeCollec Totalra (világháló; angolosan world wide web), az e-lettre (e-mail), az online végzett bármilyen kommunikációt körülölelő technikai rövidítésekre – ezek főként a határátlépésként is felfogható elektronikus levelek vagy chatbeszélgetések paratextusai –, az angol „lol” (laugh out loud; nagy nevetés) rövidítés „sr”-re (sourire; mosolyog) és „mdr”-re (mort de rire; halálra röhögöm magam) felcserélésére vagy a márkanemekre (pl. Loire autó) gondolnunk. Az egykori, multikulturálissá lett francia gyarmatállamok – főként Afrikában – fölérendelt valutaként a szövetségi frankot használják, s az alternatív jelenig őrzik utca- és térneveiket. Ilyen az első kötet címének eredője, a *Place Rimbaud* is, „egy forró, kocsmákkal tele tér Djibutiban, melynek érzéki, züllött világa a regény esszenciáját ragadja meg”²⁴, ahol a főhős Askoni Gaabor végzi tudósítói tevékenységét, s amely a francia Arthur Rimbaud-ról kapta a nevét. Az alternatív világban azt is megtudjuk a szimbolista költőről, hogy balladáinak javát ott szerezte – még „ideát” ismeretlen darabokat is, például a *Fegyvercsempész balladát*, ami mindkét valóságban vállalt „mellékállása” viszontagságairól szólt –, s melyek az idők során végül Afrikaszerte énekelt slágerekké alakultak át, Maurice L'Étrange kalandor-zongorista jóvoltából.

A francia mellett kétségkívül az angol a másik meghatározó nyelv az univerzumban, s mivel a kettőt beszélő államok szövetségeseikként alkotják az alternatív nyugati világot, sor kerül a két nyelv keveredésére is. Noha a mi síkunkon az angolt tételezzük világnyelvnek, valójában pontosabb volna, ha ebben a státuszban „tört angolról” beszélnénk, amit odaát a sokak által legáltalább bizonyos szinten beszélt *franglais* helyettesít.

A kiejtése alapján ausztráliai japán lehetett, de nehéz volt megállapítani, mert *franglais* nyelven szólt, azon a francia-angol keveréknyelven, amit egyre többen használtak szerte a világon, s amitől minden francia, angol és amerikai nyelvész azonnal infarktust kap. (PR: 48)

24 VYNE, *Egy alternatív Afrika színe és szaga*, SF portal = <http://www.sfportal.hu/egy-alternativ-afrika-szine-es-szaga-18016.scifi>

Fontos azonban reflektálni az Európa Szövetségen belül erősödő német befolyásra, ami egy újabb áthallás lehet a mi Európai Uniónk (nem csak) gazdasági motorja felé. Karaktereink egyhelyütt viccesen jegyzik meg, hogy vajon akad-e még francia Francia Európában? Ez a tendencia figyelhető meg az ESZ titkosszolgálat, a Bureau Fouché – nyilván a Zamoyski által is emlegetett Joseph Fouché-ről elnevezett iroda, akit a napóleoni kor a köpönyegforgatás nagymesterének ismert²⁵ – esetében is, melynek vezetője, Margaret Schlezing ugyancsak germán. Utóbbi az a szürkeeminenciás, aki a jelképes hatalmat gyakorló Napkirályok mellett már tizenhat éve tartja kezében az Európa Szövetség gyepölőjét, mely számadat, valamint a hölgy külleme és jellege egyaránt Angela Merkelt idézi meg. Hasonló a helyzet a *La Grande Image*-ban kibontakozó választások nagy populistájával, Rafael van der Woorsttal, aki bármikor gyökeres változásra képes vélekedésével, offenzív retorikájával és nyilvánvaló túlzásaival a Trump-kampány meghatározó elemét visszhangozza.

A világ, hatalmi viszonyok tekintetében többpólusú, de kétségtelen a nyugati szövetségesek – az ESZ mellett különösen a United Black & White States of America, ami egy feketék által vezetett, feltételezhetően borszín alapján elszeparált tagállamokba szerveződő ország – túlsúlya. Keleten tündököl a Japán Császárság – ami „odaát” az angol helyett jószerével mindent franciául nevez meg –, illetve tőle jóval lemaradva Kína és India, s persze az angolszász telepések által fenntartott, tulajdonképpen az elangolosodás útján lévő Oroszország. A Közel-Keleten az Oszmán-Magyar Monarchia jelentősebb utódállama, az atomhatalom Törökország, illetve a negyvenhét arab szultánságot és emírséget s egyéb államocskát tömörítő Arab Konferencia a meghatározó tényezők, mely utóbbinak ha a népe nem is, vezérlő uralkodócsaládja a leggazdagabb a világon; az Arab Konferencia Észak-Afrikára is kiterjed.

Trenka sok alternatív történelmi regénnyel ellentétben nem mellékel térképet a munkájához, ezért a világpolitikai tényezők észben tartása az olvasó feladata, az államhatárok pedig különösen bizonytalan keretekkel bírnak.²⁶ Arról már nem is beszélve, hogy amíg a *Place Rimbaud* érzékelteti a keleti konfliktust Kína és Japán között, illetve utóbbi mind nagyobb technikai és hadászati térnyerését – voltaképpen ez a regény kifutása is –, Oroszország gazdasági helyzetére is kitérve, a *La Grande Image* szövegteréből jószerével kimaradnak ezek az államok. Csak Oroszország tűnik fel, mint terjeszkedésre hajlamos tényező, ám az sem mutat különösebb angolszász jelleget, mint azt a duológia első darabja egyébként előlegezte. Ellenben meghatározó szerep

25 Részletesebben lásd: TARJÁN M. Tamás, 1759. május 21. | *Joseph Fouché rendőr-miniszter születése*, Rubicon online = http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1759_majus_21_joseph_fouche_rendorminiszter_szuletese/

26 Talán ez okoz problémát a mű kritikusaiknak is, a jelen tanulmányban hivatkozott szövegek legjava ugyanis legalább egy ponton valamit elvél az alternatív világ államalakulatainak tekintetében. Egy, a transzmedialitásra is kapukat nyitó térkép feltételezhetően megoldotta volna ezt a problémát.

jut a belső tüzeztől lángoló Arab Konferencia országainak, illetve a fenyegető széthullást előidéző alternatív, de egyazon tébollyal jellemezhető Iszlám Államnak, amely „odaát” a Muzulmánok Nagy Testvérisége néven ismeretes. Utóbbi ugyanazt a médiapropagandát folytatja, amit mi világunkbéli megfelelője, gondolva a kivégzésekre, a remegő kamera és egyszerűnek álcázott megoldások tudatosságára, melyek így látványban is a cél „szentségére” fókusznak, és nem a hibátlan kivitelezésre, vagy akár az olajból befolyt vagy tervezett szétosztásának szajkózására. A szervezet vezető rétege is lelki sérültekből áll, akiket a bárkin kitölthető, fékevesztett bosszú hajt. Az intrikával telített, folyamatos egymással szembe fordított szervezkedés, a nyugatorientált és a fundamentalista iszlám pólusok mentén való megosztás révén ez a Közel-Kelet tehát bár egészen más, mégis ugyanolyan, mint a miénk.

Utóbbiakról viszont a *Place Rimbaud*-ban alig esik szó, sőt, a mű Arab Konferencia helyett Arab Sejkségeket említ. A szerző által működtetett mozgás, az egyes világpolitikai tényezők elő- illetve háttérbeállítása persze tételvezető pusztán a narratíva igényeihez igazított, ám lehetőséget ad arra is, hogy ne vegyük evidensnek a két opus univerzumának egységét. John Gribbin igen találóan egy könyv lapjaihoz hasonlította az egymás mellett húzó párhuzamos világokat²⁷, ahol bár a kötet első és utolsó oldala közt óriási különbségek lehetnek, az egymás mellett lévők azonban egy-egy apró részletüket leszámítva jórészt azonosak. A fentiek fényében felmerülhet hát az egyébként eldönthetetlen kérdés: biztosan duológiáról kell beszélnünk?

84

Az Arab Konferencia nagyszultánja, a felmérhetetlen vagyonnal rendelkező Abdul-Aziz karaktere átvitt értelemben allohistorizmus és historizmus rokonságára hívja fel a figyelmet, ténykedésének ambivalens megítélése révén. Az általa gyakorolt valláskritika azonban a fundamentalista arab karakterek viszonylatában az egyik legnyitottabb keleti karakterre teszi őt, míg a nyugati országokban egyetemet járt, később terroristává lett fanatikusok hajlamosak megfeledkezni róla, hogy az Abdul-Aziz által finanszírozott ösztöndíj-programoknak köszönhetik felemelkedésüket.

[É]rzi mindenki, csak nincs kimondva, hogy az iszlámmal van a baj. Sőt, nem is konkrétan az iszlámmal, hanem a hittel, mint olyannal. De ebből általában nem azt vonják le, hogy hagyják már a picsába az egészet. Nem képesek átgondolni. Csak azt érzik, hogy baj van. Régen nem volt baj. Legalábbis azt hiszik. Na és ha most baj van, régen meg nem volt, akkor tiszta ügy, vissza kell térni ahhoz, amikor még nem volt baj, és kész. Aztán erre a székérre persze felkapaszkodik egy rakás szerencselovag, a rabló civilizáltabb formája, meg a holdkórosok, akikhez éjszakánként beszél a sárga szín egy bizonyos árnyalata. Mert az az árnyalat a Próféta megtestesülése. Vagy esetleg maga Allah. Ő tudja, hogy melyik az az árnyalat [...]. Igazából itt már régóta arra megy a játék, hogy hogyan lehetne megszabadulni az iszlámtól, úgy, hogy bele ne rokkanjon a tömegnek az a része, amelyik hívő típusú. Csak senki nem meri kimondani.

27 Vö. John GRIBBIN, *A multiverzum nyomában*, ford. BOTH Előd, Budapest: Akkord Kiadó, 2010, 336.

Persze, nem is föltétlenül kell megszabadulni tőle. Európa se szabadult meg a kereszténységtől, csak félretolta az útból. (LGI: 243–244)

A különösen felvilágosult nagyszultán működésének egyik fontos momentuma, hogy egyetlen élő utódját, Nawal Lili Jamilah hercegnőt jogilag fiúsítja, ami pedig lehetővé tesz egy olyan alternatív jövő-forgatókönyvet, ami szerint a legjelentősebb arab állam irányítása egy nőre szállna, megnyitva ezzel az utat az „odaát” Közel-Keletén is magától értetődőnek vett női másodrendűség felszámolása előtt – fontos, az Európa Szövetség teljes mellszélességgel áll be a hercegnő mögé. Trenka műve felhívja a figyelmünket az általánosításokban rejlő veszélyekre, konkrétan pedig arra, hogy néhány örült ámokfutására hivatkozva nem engedhetjük meg magunknak, hogy egy teljes népet, annak reformereivel, tudósaival együtt stigmatizáljunk.

Érdemes még kitérnünk a technikai és környezeti háttér kérdésére. Utóbbiról csak annyit, hogy a *Place Rimbaud*ban a különösebb politikai hatalommal nem rendelkező Lisszaboni Világtanács – ami talán az ENSZ Közgyűlésének jelentéktelenebb variánsa – épp egy klímaegyezmény megkötését szorgalmazza, ami az egyes tömbök gazdasági érdekeinek sértése miatt nem is csak diplomáciai gondokat eredményez – meglehet, itt a párizsi klímaegyezmény körüli nehézségek visszhangjával állunk szemben. A környezetszennyezés és a bolygó tűrőképességének kérdése tehát ugyancsak világokon átívelő, égető probléma.

Technikai fejlettség terén kissé ambivalens képpel találkozunk. Amíg a *Place Rimbaud* elején a műholdas telefon – mobil – ritkaságszámba megy, a regény zárásakor már az antigravitációs – értsd „lebegő” – szerkezetek is realitásként kerülnek szóba. A könyv egyértelművé teszi, hogy az ESZ juttatott előszőr embert a Holdra, a *La Grande Image* pedig már a holdbázis bővítéséről, s egy belátható időn belül kivitelezhető marsi utazásról is értekezik, ahogy a zöld energia olyan mértékű térnyeréséről is, ami által az európai megaállam néhány évtizeden belül függetlenítheti magát a keleti olajtól. A kötet zárásakor felzúgó, terroristavadász drónhadsereg – a Vasfelhő – pedig egyenesen irigylésre méltó, mely a terrorpropagandára is reflektálva élőben közvetíti a visszavágás mozzanatait. A bekezdés elején említett kettősségre persze magyarázatot ad a világ egyes részei közt tátongó gazdasági és technikai szakadék – a műholdas telefon az Európa Szövetség területén már természetes kiegészítő, csak a Közel-Keleten tűnik csodának. Összességében tehát az mondható el, hogy Trenka világának fejlettebb, nyugati része – talán a második világháború elmaradása, és sokkal inkább a korábbi és feszesebb európai integráció révén – technikailag megelőz minket egy, esetleg két évtizeddel. Csak érdekességként jegyezzük meg, hogy ez érvényes az alternatív Föld lakosság számára nézve is, ami az utalások szerint már a millenniumra elérte a nyolcmilliárdot. Utóbbiért ugyancsak az elmaradt második világháború ténye lehet a felelős.

A *Place Rimbaud* még csak érintőlegesen, a *La Grande Image* azonban már nagy hangsúllyal taglalja az alternatív Magyarországon, illetve annak fővárosában zajló eseményeket. Budapest sokkal multikulturálisabb, felhőkarcolókkal teletűzdelt, műezinéekkel átitatott város, ahogy „odaát”

mondják, a kelet kapuja – a nyugat bástyája helyett. Bár megannyi, számkra is ismert jellegzetes eleme megmarad (pl. a király nélküli királyi palota), nagyon sok keleti, iszlám töltetűvel, illetve az alternatív múlt eltérő szerveződéséből adódóval is találkozunk (pl. Abdurrahman pasa tér, Gül Baba lejtő, Török rózsák kertje, II. Ramszesz tér, II. József híd, Görgey Artúr sugárút, Gellért Bazilika, Rákóczi pályaudvar). Ezt a tapasztalatot a szöveg a következő megállapítással önreflexív módon is jelzi: „Hangok és hiányértek egymásba fonódó mintázata: ez Budapest” (LGI: 63). Olyan város tehát, ahonnét néhány ismerős elem hiányzik, az új hangok azonban kitöltik az űrt. Az mindenesetre az alternatív világban is megmarad, hogy a külföldiek hajlamosak Romániában keresni a helyét. A *Place Rimbaud* utalásai szerint a magyar állam szuverenitásának kérdése lehetett az alapja az egyetlen (sic!) világháború kitörésének az Európa Szövetség és Törökország illetve szövetségeseik között, amit a nyugatiak atomtámadása zárt le a Nílus-delta és az algériai Orán ellen.

Mindkét regény erős kritikai felhangokkal, helyenként túlfűszerezve szemlélteti az alternatív Magyarország társadalmi és politikai berendezkedését; a továbbiakban tudatosan nem foglalkozunk a potenciális áthallásokkal. Mint megtudjuk, az országban Európa-barát és iszlámdemokrata kormányok váltogatják egymást. Utóbbit a Magyar Nemzeti Iszlámdemokrata Néppárt képviseli, mely erősen konzervatív, jobboldali, nemzetorientált és izolacionista – tehát mindenkitől távolmaradó – politikát folytat. A külföld „legendásan korrump” kormányzatként hivatkozik a magyarra, ahol a tolvajlás, politikai gyilkosságok és terrorizmus mindennaposak, a sikertelen gazdaságpolitikát pedig az arabos ihletésű, pejoratív „el kúrták” néven emlegeti a közbeszéd. A kormánypropaganda mindenesetre „tündérországgként” hivatkozik a hazára, melynek sikereit az egész külföld irigykedve szemléli, igaz, az egyetemisták mégis csak a testükkel tudják megkeresni a tandíjra valót, a magyar koronát pedig – az erős inflációs válság okán – világszerte játékpénzként emlegetik. „Különleges szükségállapot” címszó alatt bármikor ideiglenes diktatúra vezethető be, ami az első intézkedései közt csatolja le az országot a világhálóról. A magyar társadalmat, már csak erősen nemzeti, izolacionista felfogásmódjából adódóan is áthatja egyfajta idegengyűlölet, ami persze a saját kisebbségeit is sújtja, legyen szó az iskolában lenézett romákról vagy az elnyomott románokról. A többi kisebbségről jószerevével alig esik szó – úgy fest, a százötven éves állam-nemzet-felfogás rájuk nézve megtette a hatását.

A *La Grande Image* külön fejezetekben tárgyalja a Magyarországhoz tartozó Erdély viszonyait – Askoni Gaabor riportjaiból tudunk meg róla a legtöbbet –, ahol a román és a magyar világlátás és történelemszemlélet kitűnően leplezi le a mi világunk történelmei közt fennálló radikális különbségeket is, konkrétan azt, hogy egy-egy országhatár térfelein ugyanaz az esemény egymással tökéletesen ellentétes értelmezést nyer(het). Sőt a szembenálló politikai felek magyarázatai alapján – itt az alternatív magyar bal- és jobboldal véleménykülönbségét reprezentáló professzori vita különösen tanulságos a 135–137. oldaláról – az a tanulság, hogy még csak határt sem kell váltanunk. A

két politikai pólus vélekedésének ütköztetése semmiben nem különbözik az „ideát” tapasztalhatótól.

Feltétlenül szükséges megjegyezni, hogy az imént felvonultatott kettőségek és radikálisan szembenálló pólusok mentén való megosztottság egyzersmind zsánerönreflexióként is értelmezhető, amennyiben ugyanolyan szembenállás olvasható ki belőlük, mint az alternatív történelmi zsáner alapvető tartozékát képező, párhuzamosan ellentétes univerzumok létéből.

Az „odaát” is román többségű, de magyar fennhatóságú Erdély leggyetlenebb tapasztalata a Halálfalként emlegetett katonai vonal, ami országhatáron belül választja el a tömbben élő románságot a többi magyar területtől, az azon áthatolni kívánók pedig az evidenciaként kezelt terroristagyanú okán eleve halálfiái. Ez az elem az etnikai tartalommal meg nem támogatott, pusztán politikai töltetű, terület iránti ragaszkodás értelmetlenségének a leleplezése, de persze együtt rezonál a Gázai övezetet körülzáró fallal, az „ideát” Magyarország déli határán létesített, közelmúltbeli kerítés építésével, és Donald Trump mexikói határra vizionált falával is. Az alternatív Magyarország román-magyar viszonya a mi világunk izraeli-palesztin szembenállásának enyhített vetülete, ám az analógia kapcsán rögtön tegyük hozzá, hogy „odaát” az izraeliek számítanak kisebbségnek a Palesztin Vilajetben, és követnek el terrorista akciókat az államhatalom ellen... zavarba ejtő tükör-világ ez.²⁸

Poétika, autoreferencialitás és határátlépések a hősök tükrében

87

Trenka tudatában van az egyes médiumok egymást erősítő hatásának. Tudja, hogy a film működik háttérzene nélkül, ahogy a háttérzene is film híján, de a kettő jól komponált összhatása még eredményesebb lehet. Ő ugyanezt próbálja meg, csak épp az irodalmat szövi össze a zenével. A *Place Rimbaud* elején még pusztán egy listát közöl, rajta az előadók nevével, az ajánlott számok címével és a hozzájuk tartozó albumokéval. A *La Grande Image* ennél jóval kifinomultabban jár el. Nem az egész kötetre, de a tizenegy nagyfejezet alfejezeteinek szintjéig lebontva ajánl egy, két, esetleg három zenét is, s tekintve, hogy a tizenegyedik szövegrész például tizenegy alfejezetből áll, elmondhatjuk, hogy igen precíz eljárásról van szó. Az egyes szakaszok hangulata természetesen hangaláfestés nélkül is jól érzékelhető, a két médium összhatása révén mégis tovább telítődik, azt igazolva, hogy még az utalás alapú, de különböző érzékekre ható intermedialitás is hozzájárul a világ hathatósabb átéléséhez. Írott szöveg, narratíva, érzés- és közegleírások így kapnak itt hangszerelést, nekünk pedig talán az írásfolyamat kulisszái mögé sikerül bepillantnunk. Vagy az egyik hőssel, a lófarkas páneurópai Pánnal, Jorgos Angelopoulos Vangelisszel kerülünk egy szintre, aki nem csak az általa

28 A magyar áthallások kapcsán lásd a következő interjút: RÁCZ I. Péter, *Újra a félhold árnyékában*, Vasárnapi Hírek, 2013. = https://vasarnapihitek.hu/nyomtatasi-cikk=/izles/ujra_a_felhold_arnyekaban

tapasztalt benyomásokat összegzi magában potenciális számcímekkel, de a látott tájak és a megismert emberek belső zenéjét is érzi:

- Csak úgy előjönnek a semmiből?
- Aha. Ránézek valamire, a tengerre, vagy egy arcra, és már szól is. Mindennek van zenéje.
- Az embereknek is?
- Igen. Majdnem mindenkinek.
- Például... Például Abdul-Aziznak is? Abdul-Aziznak milyen?
- Gazdag – nevette el magát Jorgos. Aztán kicsit komolyabban. – És lassú. De tényleg. Teli van arab hegedűkkel, dobokkal, mély szintikkel és egy komplett szimfonikus nagyzenekarral.
- És én? Az én zeném milyen?
- A tiéd alig hallható – függesztette Lilire a tekintetét, mintha fülelne, aztán fogott néhány nagyon halk négyes hangzatot. – Rád nagyon kell figyelni. Arra a távoli, csillagfényes, fekete ürzenére. Kívül fekete, belül fényes, és halkan visszhangzik. (LGI: 184)

Közben pedig Nicolas Jaar *Killing time* című alkotásának szólamai hangzanak fel. Trenka talán ezzel a megoldással próbált adózni azoknak, akik a maguk médiumának lehetőségeivel kiteljesítették azt, amelyben ő alkotott.

88 A kötetek egyik főhőse a magyar Askoni Gaabor, a bohém, szoknyavadász vándorújságíró és fényképész, egy igazi szindbádi figura, az ezeregyéjszakai értelemben éppúgy, mint az általa megihletett magyar továbbírások fényében is – Krúdy, Márai vagy legutóbb Szászi Zoltán által. Családja nincs, hazáját boldogan hagyta hátra. Nők és újabb nők, s azokból is főként ott- és elfeledettek jelzik az útját, akiket jószerével csak a hajuk színe alapján képes megkülönböztetni... vagy épp azáltal mossák őket egybe az álmai és az emlékezése. Utóbbi végig jellemzi a karakter mozgását – talán a helyenként betörő, jövőbe látó, mindentudó narrátori hang ellenpólusaként –, s magával hozza a rá-rátörő melankóliát és életuntságot, ami elől menekülve hajlandó bármilyen kalandba belekeveredni.

Askoni Gaabor nem tudott, és talán nem is akart biztonságot teremteni még magának sem. Annyi izzó, zűrzavaros ország, tartomány suhant már el előtte, meg se tudta számolni. Soha, sehol nem töltött el néhány hónapnál többet. Tudta, hogy rövidesen újra felszáll majd egy teherhajóra (mert a repülőgép túl drága), és megérkezik egy ködös kikötőbe. Utazótáskával a kezében esőtől csillogó utcákon sétál. (PR: 12)

Mint láthatjuk, a hajós Szindbáddal fennálló összekapcsolást már az első karakterbemutató szakasz is megteremti, az utazás körülményei pedig másodlagosak. A szerző ezen felül olyan apró mozzanatokkal érzékelteti az *Ezeregyéjszaka meséi*hez fűződő viszonyt²⁹, mint hogy Gaabornak egy olyan

---

29 Hogy miért a keleti közeget tartotta leginkább megfelelőnek arra, hogy kibontakoztassa benne narratíváját és annak világnézetét, arról Trenka így nyilatkozik: „[A]

kocsin sikerül megmenekülnie az életveszélytől, ami Seherezade nevű burgonyát szállít. A magyar hagyomány által megrajzolt szindbádi emlékezésalakzatot továbbá Trenka egy prousti kapcsolással erősíti fel, hiszen a Dzsibutiban látogatott kocsmá, mely a merengés és a mesélés egyik fontos színhelye, a Chez Madelaine névre hallgat, megidézve ezzel a klasszikus süteményjeleneget, amikor is a madeleine indítja be Marcel örvénylő visszaemlékezését *Az eltűnt idő nyomában* hasábjain.

A főhős vezetékneve az arab 'askun (أسكن) szóból ered, melynek magyar megfelelője az „élek” ige. Utóbbi tökéletesen magába sűríti a hőst jellemző vitalista, bohém, szabados mozgást, aki a lehető legnagyobbat kívánja meríteni az átélhető örömök repertoárjából. Keresztneve, a Gaabor értelemszerűen a magyar Gábor arabos átírata – az alternatív Magyarországon ilyen téren is megtette hatását a félhold árnyékában töltött százötven év; a Kovács Hasszán vagy a Selmeczy Aarpaad bevett formák –, a név jellemzői közé pedig a gyors észjárás, a világ és az élet összefüggéseinek felfejtése iránti fogékonyság és az együttérzés tartoznak. Eredendően a héber Gábielből származik, melynek jelentése „isteni férfi” esetleg „isten embere”. A hős attitűdjére kétségkívül inkább az előző a jellemző.³⁰

Askoni Gaabor illetve egyik kedvese, Lajtai Orsolya révén Trenka auto-textuális hidakat emel korábbi műve, az *Egyenlítői Magyar Afrika* főhős elbeszélője, Lajtai Gábor felé, akinek neve a *Place Rimbaud* és a *La Grande Image* világában ilyenformán két karakterben él tovább. A kapcsolatot leginkább Gábor és Gaabor világszemléletének azonossága teszi erőssé, ami egy olyan oszcillációs játékot is lehetővé tesz, hogy a két férfi valójában ugyanaz, csak épp más-más alternatív világban élnek szindbádi, élvhajász életüket. Rögtön hozzá kell tenni azonban, hogy a második könyvön belül nagyon könnyű egymás mellé rendelni Jorgos és Gaabor karakterét is, akiket jószerevel ugyanazok a hajtóerők mozgatnak, s ugyanaz a bohém életfelfogás jellemez, csak épp más-más művészetben lelik meg önmaguk kiteljesedését.

Mindkét regény nyomatékosan kívánja elénk tárni a hősök mindennapi tevékenységét dinamizáló lélektani mozgatórugókat, minek okán a szexualitás számos ponton reflektorfénybe kerül. A nyugati világban annak játékosan szabados dimenzióival szembesülünk, de a Gaabor által bejárt keleti vidékek az árnyoldalaira is kapukat nyitnak, gondolva itt például a fiatalkorúak testi kizsákmányolására. Ahogy a *La Grande Image* egyik kitűnő kritikusa jegyzi meg: „Minden felbukkanó figurának megvan a múltja, jelene és jövője, céljai és érzései, és mint az égitestek gravitációs ereje, úgy hatnak egymásra. Még

---

kelet gondolkodása sokkal közelebb áll az emberi világ megértéséhez, mint a nyugat. A hinduizmus fatalizmusa, vagy az iszlám, ahogy kikiabálja a semmibe a félelmet, amit attól érzünk (már aki képes megérezni), hogy irtatlanul egyedül vagyunk ennek a végtelen, csillagsötét világmindenségnek a mélyén.” Lásd: TAKÁCS GÁBOR (ACÉLPATKÁNY), *Interjú Trenka Csaba Gáborral*, 2009.

30 Vö. LADÓ JÁNOS–BIRÓ ÁGNES, *Magyar utónévkönyv*, Budapest: Vince, 2005, 59. és NEVENAPJA, *Gábor* (név jelentése) = http://www.nevenapja.hu/nevenapok/gabor_nevnap.html

akkor is, ha a leggyakoribb mozgatóelv ebben a világban a vágy (legyen az szexuális vagy más természetű), ami néha lebontja a civilizációs mázt az emberekről, és féltékeny nőstényekké, vademberekké, kétszínűekké vagy megtörtekké változtatja a szereplőket.”³¹ Ezek a tabudöntőgető vonatkozások naturalista felhangokkal átítatott nyelven szólalnak meg, és görbe tükröt állítanak a hétköznapiak kulisszái elé. Trenka nem fél kegyetlenül őszintén szembebesíteni olvasóit mindazzal, amiről sokan úgy vélik, csak nekik szabad azt tudniuk önmagukról.

Hús évében még élvezte, de harminckilencnél már inkább csak unta az XY kromoszómákkal minden hímbe bekódolt nyúlfarknyi kis algoritmust, amely szituációtól függetlenül, villámgyorsan, még mielőtt gondolhatná bármit, magától lefut. Megdugható? Ha igen, dugd meg. Ha nem, akkor ehető? Ha igen, edd meg. Ha nem, akkor hűgyozd le, és vissza a szubrutin elejére. (LGI: 98–99)

Askoni nézőpontja nagyban uralja a *Place Rimbaud* szövegterét, s bár a textus nem belső hangon szól, a világra nyíló rálátásunk mégis a karakter által körvonalazódik, és lírai megoldásokkal – pl. színesztéziák (fűszerszagú hangzavar), rímes összecsengések (csillaglila galabiba), színek tónusára fókuszáló jelzős szerkezetek (nikkelfényű, cápakék, fémsárga, szerelemvörös, éjlila, abszintzöld) – teltett, képekben tobzódó leírásokat eredményez. S mivel azok a fejezetek, amelyek a többi szereplő nézőpontjából bomlanak ki, sokkal egyszerűbb nyelvi megragadásokkal operálnak, egyértelművé válik, hogy csak a művészet iránt érzékeny fényképész – és a zenész Jorgos – képes az érzékelések kellő mélységű átvitelére egyik médiumról a másikra.³²

A két világ, az „ideát” és az „odaát” közti átjárhatóságot hangsúlyozzák a határátlépésnek beillő, beemelt e-lettek és chatbeszélgetések. A *La Grande Image* például alfejezetekre bontva bár, de harminc oldalon keresztül az utóbbi kategóriába tartozó, a normál szövegtől tördelésében is elütő poli- majd dialógust tartalmaz, ami bár a később kibontakozó narratívának csak egy apró szegmensét villantja meg, mégis hozzájárul az olvasó hathatós behelyezkedéséhez az alternatív világba. Mindezt ráadásul egy olyan szöveg révén, ami jellegéből adódóan a mi valóságunkban ugyanúgy van jelen, s éppen annyira valóságos, mint az alternatív univerzum hősei számára. Befogadói- és karakterhorizont ezen a harminc oldalon tehát egyértelműen összeér. A beszédtek-mák egymáshoz fűződő arányai pedig jól jelzik azt is, milyen mértékben tár-

31 TAKÁCS Gábor, *Trenka Csaba Gábor: La Grande Image*, Ekultura, 2017. = <http://www.ekultura.hu/olvasnivalo/ajanlok/cikk/2017-07-27+10%3A00%3A00/trenka-csaba-gabor-la-grande-image>

32 Ez egyszersmind magyarázattal szolgál az SFmag kritikusának felvetésére, aki szerint: „Az afrikai szél leírása, Djibuti kocsmái és népei, a goai éjszaka mind-mind olyan élmények, hangok és szagok, melyeket szinte érezhetünk a regény olvasán. A mégoly prózai magyarországi jelenetek egyikében-másikában is érződik a líraiság, amit a következő jelenet tenyeres-talpassága leront.” Lásd: Benkő Marianna (MAKITRA), *Trenka Csaba Gábor – Place Rimbaud*, SFmag, 2013. = <http://sfmag.hu/2013/08/12/trenka-csaba-gabor-place-rimbaud/>

gyalja a szöveg a szereplők lelki világát illetve a közeg bensőjükben való lecsapódását és az univerzum politikai háttérét, mozgását – az előbbi markáns túlsúlyáértelmű.

A *Place Rimbaud* elsősorban e-lettek révén éri el ugyanezt. Askoni Gaabor, Lajtai Orsolya, Rókusi Zordon³³ és mások levélváltását annak teljes valójában kapjuk kézhez – ez ugyancsak határátlépés. S mivel a levelezés kvázi palackposta alapon indít – a baráti kapcsolatokkal alig rendelkező Askoni egy mechanikus keresővel találomra választat ki két címet, ahová aztán elküldi melankolikus helyzetének leírását –, a szereplők egymáshoz fűződő viszonyai egészében a befogadó szeme előtt bontakoznak ki. Ez a véletlenszerűség egyfelől értelmezhető önreflexióként, hiszen felhívja a figyelmet a mindennapjaink minden egyes másodpercében ott lévő „mi lett volna/mi lenne, ha...?”-kra, amelyekből az életünk legmeghatározóbb eseménysorai bontakozhatnak ki, másfelől reflektál az „ideát” világát is markánsan jellemző emberi elidegenedésre, arra, hogy egy jól megkomponált palackposta révén a bolygó túlfelén lévő idegen közelebb ismerőssé válhat, mint mindennapjaink szereplői. A véletlen ilyen szintű irodalmi megjelenése Hellekson *entrópikus* modelljének mintapéldája. Előbb Gaabor levelének zárását, aztán Orsolya válaszána részleteit közöljük:

Nemsokára éjfél lesz. Zsúfoltak az utcák. Szeretem a faszénfüst és a sült birkahús szagát, az emberek tekintetét, ahogy visszatükröződik benne az utcai tüzek fénye, meg a műezzinek hangját, amikor az asharra hívnak. Nem tudom, mit akarok tőled, Orsi. Azt sem, hogy akarok-e valamit egyáltalán.

Még nem ismersz, de most már nem vagyok idegen. (PR: 19)

Vissza kellene utasítanom a tolakodóan közvetlen hangvételt is. Csak az a baj, hogy valójában semmi kivetnivalót nem találok benne. Köszönöm neked (vagyis inkább a sorsnak kell hálásnak lennem, azt hiszem), hogy engem választottál. Úgy érzem, már régóta hasonló elektronikus palackposta feladására készülök én is – csak nem tudtam róla [...]. Huszonkilenc éves vagyok, már nem fiatal, de még nem középkorú. Néha megkérdezik tőlem, hogy melyik évfolyamra járok az egyetemen, és ez nagyon jólesik [...]. De, ahogy te írtad, nincs az ismerőseim között olyan, aki igazán érdeklődne az iránt, aki én vagyok. És hozzáteszem: olyan sincs, aki komolyan venné, és használni akarná, amit a világról tudok. Ezt körülbelül egy órája vallottam be magamnak. (PR: 41–42)

A posztmodernben fontos szerepet betöltő álcázás a *Place Rimbaud* végjátéka felől szemlélve a mű egészére nézvést érvényes lesz, hiszen a több szinten zajló, krimi-ihletésű üldözés és világméretű összeesküvés sokkal jelentéktel-

33 Megmosolyogató, hogy a hirtelen támadt ismeretség alatt Gaabor egy szóval sem említi a Zordon név különlegességét, amikor azonban a *Place Rimbaud* második fejezetében az utóbbi karakter kerül fókuszba, a narrátor mintha rögtön szükségét érezné a magyarázkodásnak. Ez egyszersmind Askoni nyitottságának is a jelölője.

nebb végkicsengést kap, mint amelyet hőseink feltételeztek neki³⁴, s mindaz a fenyegetettségérzet, ami mozgásukat meghatározta, részben a tudatuk kreálmányaként lepleződik le.

Ez a tapasztalat a „nagy kép”, a *La Grande Image* frontján viszont már felfüggesztődik. Ott az álcázás-jelenség a nyitányt, a határátlépéssel élő chat-beszélgetést uralja. Annak álnevek mögé bújt, arctalan szereplői közül először a lány tűnik különösen titokzatosnak és elérhetetlennek, mígnem az ismerkedős chat teréből kilépve le nem lepleződik a „fiút” megalkotó cselszövés, ami e tökéletes álca mögül igyekszik elérni a célját. Trenka ezen a ponton tehát úgy hívja fel a figyelmet a világháló arctalanságában rejlő fenyegetésre, hogy nem pusztán a hősét csapja be a chatelés adta lehetőségekkel – kizárólag annak sajátosságai mentén szervezve szövegét –, hanem az olvasóját is. Ez pedig épp az ellentéte annak a pozitív végkicsengésnek, amit a fentebb taglalt palackposta-kapcsolat hozott magával. Két különböző, ellentétes vetületét mutatja meg szinte ugyanannak a dolognak. Újabb önreflexió.

Az allohistorizmust dinamizáló alternatívák másik nyelvi szintű manifesztációja a *Place Rimbaud* első két fejezetének majdnem azonos felütése. Noha először Gaabor gondolataként, másodszor pedig a Zordont kívülről szemlélő narrátor kommentárjaként szembesülünk vele, az összetett mondat elemeinek felcserélésével a regény műfaji önreflexiót követ el. Átrajzolja a nagy képet, újrászövi a mintázatot, de ugyanazokból az elemekből teszi ezt. Ha visszagondolunk a számtalan áthallásra az „odaát” és az „ideát” között, illetve felidézzük a *Place Rimbaud* fűszövegének egyik szakaszát, miszerint Trenka világában „minden más és minden ugyanúgy van”, tökéletesen nyilvánvaló lesz a szöveg önreflexiója.

92

Aki nem képes elsajátítani a deduktív logika alapvető szabályait – márpedig mindenki hibázik –, valamikor harminc és az örökkévalóság között döbben rá, hogy már nincs miért a jövőre készülnie. A jövő már itt van, már elkezdődött, már régen tart, s lassan véget is ér. Ilyenkor hirtelen meglendül minden. Mint amikor váratlanul feltámad a szél. Amikor hirtelen feltámad és viharossá fokozódik a szél. (PR: 7) – A néhány oldallal később olvasható variáns pedig így fogalmaz: – Valamikor harminc és az örökkévalóság között döbben rá, aki nem képes elsajátítani a deduktív logika alapvető szabályait – márpedig mindenki hibázik –, hogy már nincs miért a jövőre készülnie... (PR: 20)

A két szakasz kapcsán hozzá kell tennünk, hogy egy olyan kulcsszentenciát fogalmaznak meg, amely a *Place Rimbaud* során többször visszatér, és a karakterek változása révén mindinkább egybeeső életfilozófiájukat tükrözi vissza.

Ehhez hasonló irodalmi megoldással László Zoltán ugyancsak részben

34 Egyrészt ebben a „furcsa” befejezésben látja a regény fő problémáját a következő szöveg is: TAKÁCS GÁBOR (ACÉLPATKÁNY), *Place Rimbaud*, Acélpatkány, 2013. = <http://acelpatkany.blogspot.sk/2013/06/place-rimbaud.html>

kontrafaktuális duológiájának második darabjában, a *Nulla pontban*³⁵ találkozhatunk, ahol háromszor látjuk lejátszódni ugyanazt az eseménysort, de mindig kicsit másként. Ezt a szerző egy olyan bravúros megoldással tükrözi vissza a szövegben, hogy bár ugyanazokkal a mondatokkal, tagmondatokkal és szavakkal dolgozik, kicsit mégis átplastikázva közli őket. Mindez akkor lesz különösen izgalmas, amikor egy robbanást különböző irodalmi hasonlatokkal ragad meg, felhívva a figyelmet arra, hogy azok egyszerűségét a körülmények bizonyos együttállása teremtette meg.

Itt jegyeznénk meg, hogy a *La Grande Image* megszámlálhatatlan ponton utal a kibontakoztatott narratíva mintázatként való szövődésére, s ahogy a *Place Rimbaud* szövegszinten jelzi az alternatív szerveződés lehetőségét – miközben az értelem megmarad –, mindez kiterjeszhető a teljes alternatív történet kiépülésére is. A hasonlóságok – az áthallások – révén bátran érezhetjük azt, hogy ez a nagyon más világ pusztán csak újrarendezés, egy mintázat nagyobb elemekre való felbontása, melyekből egy újabb minta rajzolódik ki. Ahogy az Öreg Hölgy kiszólásként is értelmezhető felhívása figyelmeztet:

– Hányszor mondom, hogy a mintázatot figyeljék. A Grande Image-t... Nos? Itt van az összes információ, elhangzott az elmúlt másfél órában.

[Vagy másutt, a narrátor által:]

Micsoda absztrakt mintázat! Mint valami végtelenül bonyolult, változó írásjel. Üzenet a világmindenség nyelvén. Fejtsd meg, ha tudod. (LGI: 119; 125)

A különböző felek persze mást és mást értenek a nagy mintázat alatt, hiszen amikor az iszlám fundamentalisták beszélnek róla, az nyilván épp az Európában vágyott forgatókönyv ellentéte... igaz, ugyanazon világ elemeiből felépítve, csak más hangsúlyokkal, más mintázatba. Az univerzumon belül tehát a minta szerveződése éppúgy sokféle, mint ahogy a párhuzamos világok is másként létesülnek egymás viszonylatában. Amiként erre a szerző is reflektál: „Az a világ, ami minket körülvesz, az olyan, mint egy hatalmas nagy perzsaszőnyeg. Egy rendkívül bonyolult mintázatú perzsaszőnyeg, aminek a mintázatának egy részét, ha kicseréljük, ha megváltoztatjuk, akkor a közvetlen környezet ugyan megváltozik, de az egész szőnyeg struktúrája ettől ugyanolyan marad, ugyanazok a csomózási szabályok érvényesek rá továbbra is, függetlenül attól, hogy a mikroszerkezetében itt-ott átformálódott egy-két dolog.”³⁶

Trenka Csaba Gábor az „ideát” és az „odaát” egymással párhuzamos voltát jelöli a Hale–Bopp-üstökös megjelenítésével is a *Place Rimbaud*-ban – igaz, nála Valdez–Sarielle-üstökösnek hívják, feltételezhetően élvonalbeli

35 LÁSZLÓ Zoltán, *Nulla pont*, Budapest: Metropolis Media, 2009. Hasonlítsd össze például a 15 – 76–77 – 135-ik, illetve a 13 – 75 – 133-ik oldalakat.

36 Korrekt kritikájában idézi: BENE Zoltán, *Alternatív perzsaszőnyeg*, Spanyolnátha, 2014/1. Online elérhető: <http://www.spanyolnatha.hu/archivum/2014-1/53/papirvaszon-deszka/-p-alternativ-perzsaszonyeg-p-p-trenka-csaba-gabor-place-rimbaud-c-koteterol-p-/3586/>

francia csillagászok után –, amelyet a 20. század legfényesebb üstökösöként tartanak számon.³⁷ Az égi jelenség áttételesen úgy köti össze a regény hőseit – mindannyian gyönyörködnek benne és reflektálnak is rá beszélgetéseikkor –, ahogy a két világot, egyszersmind azt is jelölve, hogy a világegyetem ezen aprócska szegmensében, a Földön zajló, számunka meghatározó politikai és történelmi események milyen kicsi jelentőséggel bírnak is a rajtunk túlmutató világegyetem felől nézve.

Néhány bekezdés erejéig kétségkívül érdemes kitérnünk a két univerzum össze- és széttartó kulturális vonatkozásaira is.

Mindkét regény számos helyen hivatkozik például egy Le Czár nevű fikatív szuperügynökre, aki a mi világunk James Bondjának, esetleg – s a hangzás szerinti összecsengetés okán talán még inkább – Simon Templárjának lehet a megfelelője, aki „odaát” természetesen egy tipikus francia névvel felvértezett karakter. Jellemzően különböző lehetetlen helyzetekben merül fel a neve, mondván, hasonló szituációból csak ő lenne képes sértetlenül kijutni... aztán természetesen Trenka hősei is megoldják valahogy a dolgot, még ha egy krumplicsökkentőre menekülve is. Ez a mozzanat egyrészt a párhuzamos tömegkultúra ugyancsak mindennapi jelenlétére hívja fel a figyelmet, s persze a hétköznapi(nak tűnő) szereplők jelentőségére is, akiket lehet, épp ezek a populáris ismeretek ihletnek meg ténykedésükben.

Ha a regények más művekhez fűződő kapcsolatait vizsgáljuk, kijelenthető, hogy a magyar irodalmi örökség szegmensei a legváratlanabb pillanatokban törnek be a szövegtérbe. Ilyen az a szakasz, ami Ady különös szépséggel szembesítő versének, *A fekete zongorának* darabjaiból merít:

A terem sarkában a fekete, enyhén elhangolódott zongora mellett göndör hajú arab kamaszlány ült, [...] Gaabor bambán, gyorsuló szívveréssel nézte a jelentet. Harminc éve tudta, hogy bármikor, a világmindenség legváratlanabb bugyraiban beleütközhetünk a szépségbe – mégis, újra és újra megdöbbenette a találkozás. Mint amikor gyomorszájon rúgja alattvalóit az isten. (PR: 104)

Itt említhető meg Babits *Gólyakalifája* is, ami Trenkánál *A gólyakalifa álma* című alfejezettel létesít kapcsolatot, a *La Grande Image* egyik direkt analógiájaként. A mű, illetve az általa is kihasznált arab eredő felemlegetése ebben a környezetben ugyancsak kontrafaktuális autoreferencialitásként lepleződik le, hiszen a markánsan eltérő életek kibontakozása álmon innen és álmon túl a „mi lenne, ha...?” kérdés mentén megy végbe, ami pedig bátran nevezhető a „mi lett volna, ha...?”-k rokonának.

Kapcsolódások fedezhetők fel továbbá az „ideát” és az „odaát” világviszonylatban vett közös öröksége tekintetében is. Például egy indiai hodály tulajdonosa Vergiliushoz hasonlóan vezetni keresztül Gaabort a pokol bugyrait idéző, gyermek-szexrabszolgákat kínáló birodalmán, egyértelmű dantei uta-

37 Az égi jelenségről lásd: TÓTH Imre, *Fényes üstökösök 1996-1997-ben. A Hyakutake és a Hale-Bopp üzenete*, Magyar Tudomány, 1998/4, 411.

lasként (vö. PL: 163). Keleti közegben több helyen evidenciaként hivatkoznak Abu Nuvászra (Abū Nuwās), az egyik legjelesebb középkori arab költőre, a franciák pedig Dumas-ra, de hasonló az a megoldás is, amikor a neve alapján V. Bélaként emlegetett, hírhedt magyar politikus, Váradi Nagy Béla apropóján a négy ilyen nevű Árpád-házi uralkodó merül fel eredőként. És az, hogy Jorgosnak épp Vangelis a vezetékneve (mint korunk világhírű zeneszerzőjének), vagy hogy egy jelentős irodalmi díj kitüntetettjéé épp Vonnegut, ugyancsak nem lehet teljesen véletlen... ám nem is lép túl rajta nagyon. Közel kétszáz év eltérő történelem a világ talán összes lakosának más-más életet eredményezett, a két univerzum pedig csak a múlthatadás elé eső kultúrkinccsekben játszatható egymásba. Ezért sem nyüzsögnek – hisz a keretek fényében nem is nyüzsöghetnek – korunk nagy alkotásainak intertextusai Trenka Csaba Gábor regényeiben. A korábban már említett, ugyancsak napóleoni töréssel operáló Gáspár András-regény, az *Ezüst félhold blues* főhős-szaxofonosa mindazonáltal, talán az irodalmi előd előtti tisztelgésért, egy pillanatra mégis megjelenik (vö. LGI: 66), a humort és nonszensz helyzeteket drámával, a kelet remegő fényeivel és a francia légió lányoimaival barázdált sivataggal elegyítő stílusban pedig egyszerűen Rejtő Jenő követőjét is tetten érhetjük.

Kissé ambivalens azonban a viszonyunk az egyes kötetek fülszövegeihez, azok ugyanis lehet, túl sokat elárulnak az alternatív világ múltjának kereteiről. Ez különösen igaz a *La Grande Image*-éra, ami szinte többet, mint amennyi az előzménykötetből kiolvasható. Noha a második könyv fülszövegében felsorakoztatott, alapvető különbségek után következő szentencia – „Nem a körülményeink határoznak meg, hanem a lázálmaink, amik a fejünkben vannak” – üzenete világos: a regénybeli lélektani mozgások legalább olyan fontosak, mint az allohistorizmus, az utóbbi fonákjait kutatók számára lehet, mégis tetszetősebb volna a markáns előrejelzések nélkül kibontakozó kontrafaktuális világ. A *Place Rimbaud* hátsó fülszövege továbbá azt is megjegyzi, hogy a mű „Gibson *Trendvadásza* előtt született...”, a három pont viszont kifejtetlen marad. Sánta Szilárd alapvető könyvében kísérletet tesz William Gibson emlegetett művének alternatív történelem felőli megközelítésére. Mint írja: „Technokultúránkban a jövőt egyfajta jelenként érzékeljük, amely már megérkezett”³⁸, a *Trendvadász* ugyanis egy olyan jelenről szól, amelybe betüremkedik a jövő, az egyes idősíkok helyzete bizonytalanná válik, s mindezt olykor csak vizionált összefüggérendszer segítségével vagyunk képesek dekódolni. Fontos azonban megjegyezni, hogy Gibson regénye kizárólag a párhuzamos jelennel foglalkozik, és nem operál az alternatív történelem alapvető jegyeivel, például a divergáló vagy neuralgikus ponttal, minek okán kevésbé tűnik eredményesnek felől a műfaj felől kapukat nyitni rá. Ez a következtetés persze egyik itt említett regény értékéből sem von le, összekapcsolásukat mindazonáltal elbizonytalanítja.

38 SÁNTA Szilárd, *Spekulatív fikció: A jelen mintázatai = Uő., Mesterséges horizontok: Bevezetés a kortárs sci-fi olvasásába*, Parazita könyvek 7., Dunaszerdahely: Lilium Aurum, 2012, 68.

A *Place Rimbaud* egy ponton felhívja a figyelmet arra is, hogy – első ránézésre talán a benne fellelhető áthallások révén – maga is üzenetet tartalmaz, az azonban csak az olvasó hathatós munkájával tárulhat fel. S mivel a dekódolási folyamat befogadónként változhat, a kiolvasott üzenetek is egymás alternatívái lesznek/lehetnek. Hogy mit olvasunk ki a sorok közül, az elsősorban rajtunk áll.

A már világító és a még sötét ablakok rendszere titokzatos kódsorokká állt össze. Mint egy idegen civilizáció üzenetei, amelyeket senki sem ért. Amelyekről nem tudja senki még azt sem, hogy üzenetek. (PR: 33)

Egyrészt, mivel a pesti toronyházak küldik ezt a titkos kódot, feltételezhetnénk, hogy az alternatív Magyarország sajátosságai különösen számunkra bírhatnak fontos üzenettel... de lehet, épp ezáltal sétálnánk abba a csapdába, amit a szűkre szabott nemzeti látószög eredményez. Arról már nem is beszélve, hogy a jelen tanulmány legelejére emelt első citátum, ami nem mellesleg épp az alternatív világ *divergáló pontjára* értekezik, azzal zárul, hogy: „De itt nem erről van szó”. Hát akkor miről? – kérdezhetnénk.

Rókusi Zordon épp a Hale–Bopp-üstököst – pontosabban a Valdez–Sarielle-t – szemléli a János-hegyen, amikor egy ismeretlen férfi beszélgetést kezdeményez vele. Mint elárulja, szerinte elsősorban nem a jelenség háttorzongató szépsége a fontos, hanem:

96

A figyelmeztetés. Hogy tudjuk mihez mérni magunkat [...]. [H]ogy a közös céljainknak olyanoknak kell lenniük, amik kitartanak négyezer évig – körülbelül akkor járt errefelé utoljára az emlegetett üstökös –, és ráadásul olyanoknak is, hogy ne kelljen szégyenkeznünk miattuk, ha már kitartottak [...]. [N]ekünk nincs annyi időnk, mint az üstökösnek. Kezdenünk kell valamit az életünkkel, mégpedig határozottan és gyorsan, mert nincs négyezer évünk, hogy tegyünk bármit is[.] (PR: 35)

Igen, könnyen lehet, az az üzenet mindenekeelőtt erről szól.

Utóhang

Trenka Csaba Gábor az *Egyenlítői Magyar Afrika* megjelenése óta a magyar alternatív történelmi kánon egyik kulcsfigurájának számít, a *Place Rimbaud* és a *La Grande Image* című regényeivel pedig bebetonozta ezt a státuszát. Műveivel nem csak a műfaj alapvető elvárásait teljesíti maradéktalanul, hanem felismerve a mi világunk mintázatát, egy attól markánsan eltérő, mégis hozzá hasonlóan működő univerzumot teremt, tele hús-vér szereplőkkel, olykor vad, de mindig emberi vágyakkal és zavarba ejtő áthallásokkal. Regénypoétikájának lírai ihletésű nyelvével, világának intermediális kiterjesztésével, határátlépéseivel, önreflexióival és lélektaniségalával pedig a posztmodern recepció számára is figyelemre méltó eredményeket jegyez, s olyan kérdésekkel és görbe tükrökkel szembesíti a befogadót, amelynekbe egymaga talán nem mert volna belenézni, s amelyeket nélküle lehet, nem mert volna feltenni magának. Egyszerre csupaszít le s bogoz szét bennünket és a világunkat is, hogy a művei végére érve, amikor újra szemügyre vesszük ugyanazt a mintázatot, mégis valami egészen mást olvassunk ki belőle.

Irodalom

- A Place Rimbaud-ról* Trenka Csaba Gábor hivatalos online felületén = <http://trenkacsaba.wixsite.com/tcg-site/place-rimbaud>
- Ántigravitasziós 'ajtómű, Egy bibliofita táplálékai, 2013. = <http://konyvekplusz.blogspot.sk/2013/09/antigravitaszios-ajtomu.html>. A *La Grande Image* folytatásként jól láthatóan ennek a hiátusnak a pótlására is törekedett.
- BAKA L. Patrik, *A magyar alternatív történelmi regény* [disszertációs dolgozat], Komárom: Selye János Egyetem, 2018.
- BAKA L. Patrik, *Az alternatív történelem műfaja*, Fórum Társadalomtudományi Szemle, 2020/2.
- BARCSI Tamás, *Spekulációk a szabadságról – Negatív utópiák* = KESERŰ József – H. NAGY Péter (szerk.), *Kontrafaktumok. Spekulatív fikció és irodalom*, Komárom: Selye János Egyetem Tanárképző Kara, 2011, 49–75.
- BENE Zoltán, *Alternatív perzsaszöveg*, Spanyolnátha, 2014/1. Online elérhető: <http://www.spanyolnatha.hu/archivum/2014-1/53/papir-vaszon-deszka/-p-alternativ-perzsaszonyeg-p-p-trenka-csaba-gabor-place-rimbaud-c-kotetelrol-p-3586/>
- BENKŐ Marianna (MAKITRA), *Trenka Csaba Gábor – Place Rimbaud*, SFmag, 2013. = <http://sfmag.hu/2013/08/12/trenka-csaba-gabor-place-rimbaud/>
- CSERVÁK Csaba, *A hatalommegosztás elmélete és gyakorlati megvalósulása*, Jogelméleti Szemle, 2002/1. = <http://jesz.ajk.elte.hu/cservak9.html>
- EASTERBROOK, Neil, *Alternate presents: The Ambivalent Historicism of Pattern Recognition*, Science Fiction Studies, Volume 33, November 2006, 483–504.
- GÁSPÁR András, *Ezüst félhold blues*, Budapest: Tuan, 2007.
- GEOFFROY, Louis, *Napoléon et la conquête du monde: 1812 à 1832*, Párizs: H.-L. Delloye, 1836. Online elérhető: <http://gallica.bnf.fr/ark:/12148/bpt6k55580929.r=Geoffroy-Ch%C3%A2teau.langES>
- GRIBBIN, John, *A multiverzum nyomában*, ford. BOTH Előd, Budapest: Akkord Kiadó, 2010.
- H. NAGY Péter, *Imaginárium IX. SF: A képzelet mesterei*, Opus, 2009/2. 23–32.
- HELLEKSON, Karen, *The Alternate History: Refiguring Historical Time*, Ohio – London: The Kent State University Press, 2001.
- HOUELLEBECQ, Michel, *Behódolás*, Budapest: Magvető, 2016.
- LADÓ János–BÍRÓ Ágnes, *Magyar utónévkönyv*, Budapest: Vince, 2005.
- LÁSZLÓ Zoltán, *Nulla pont*, Budapest: Metropolis Media, 2009.
- NEVENAPJA, *Gábor* (név jelentése) = http://www.nevenapja.hu/nevenapok/gabor_nevnap.html
- RÁCZ I. Péter, *Újra a félhold árnyékában*, Vasárnapi Hírek, 2013. = https://vasarnapihirek.hu/nyomtatas?cikk=/izles/ujra_a_felhold_arnyekaban
- ROSENFELD, Gavriel D., *Miért a kérdés, hogy „mi lett volna, ha...?” Elmélkedések az alternatív történetírás szerepéről*, ford. SZÉLPÁL Lívია, Aetas, 2007/1. 147–160.
- SÁNTA Szilárd, *Mesterséges horizontok: Bevezetés a kortárs sci-fi olvasásába*, Parazita könyvek 7., Dunaszerdahely: Lilium Aurum, 2012.
- TAKÁCS Gábor (ACÉLPATKÁNY), *Interjú Trenka Csaba Gáborral*, Fiction Kult, 2009. = <http://fictionkult.hu/cikk.php?cikk.294>
- TAKÁCS Gábor (ACÉLPATKÁNY), *Place Rimbaud*, Acélpátkány, 2013. = <http://acelpatkany.blogspot.sk/2013/06/place-rimbaud.html>
- TAKÁCS Gábor, *Trenka Csaba Gábor: La Grande Image*, Ekultura, 2017. = <http://www.>

ekultura.hu/olvasnivalo/ajanlok/cikk/2017-07-27+10%3A00%3A00/trenka-csaba-gabor-la-grande-image

- TARJÁN M. Tamás, 1759. május 21. | *Joseph Fouché rendőrminiszter születése*, Rubicon online = http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1759_majus_21_joseph_fouche_rendorminiszter_szuletese/
- TARJÁN M. Tamás, 1832. július 22. | *A „Sasfiók” halála*, Rubicon online = http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1832_julius_22_a_sasfiok_halala/
- TODOROV, Tzvetan, *Bevezetés a fantasztikus irodalomba*, Budapest: Napvilág Kiadó, 2002.
- TÓTH Csaba (szerk.), *Fantasztikus világok. Társadalmi és politikai kérdések a képzelet világában*, Budapest: Athenaeum, 2017.
- TÓTH Imre, *Fényes üstökösök 1996-1997-ben. A Hyakutake és a Hale-Bopp üzenete*, Magyar Tudomány, 1998/4, 411–424.
- TRENKA Csaba Gábor, *La Grande Image*, Budapest: Syllabux, 2017.
- TRENKA Csaba Gábor, *Place Rimbaud*, Budapest: Syllabux, 2013.
- UCHRONIA, *Napoleon* (kulcsszó) = <http://uchronia.net/bib.cgi/search.html?id=napoleon>
- VYNE, *Egy alternatív Afrika színe és szaga*, SF portal = <http://www.sfportal.hu/egy-alternativ-afrika-szine-es-szaga-18016.scifi>
- WATTPAD, *Alternate/Parallel Universe* (szócikk) = <https://www.wattpad.com/11761888-sf-sub-genre-definitions-alternate-parallel>
- ZAMOYSKI, Adam, *...Napóleon győz Oroszországban?* = ROBERTS, Andrew (szerk.), *Mi lett volna, ha...? [fejezetek a meg nem történt világtörténelemből]*, Budapest: Corvina, 2006, 79–90.

Private Universes III. Trembling lights on the eastern sky

Abstract. The study performs a comparative analysis of Csaba Gábor Trenka's alternative historical novels *Place Rimbaud* and *La Grande Image*. The work is text-centric and has an interdisciplinary focus, while the analysis puts great emphasis on the contrafactual features and inter-genre and inter-medial relations of the novels. In front of the background of lyrical prosaic language, the study investigates the self-reflections, intertextual connections and boundary-crossings as well as the confessionalist nature of the texts through their historical, political and social world-building aspects.

Keywords: alternate history, speculative fiction, strategies of text-organization, worldbuilding, genre self-reflections

Baka L. Patrik
adjunktus, Selye János Egyetem
Magyar Nyelv és Irodalom Tanszék
Bratislavská cesta 3322, 945 01 Komárno
baka.l.patrik@gmail.com